

Interdisciplinary Legal Research

Jun 2025, 6(1): 67-75

Available online on: www.ilrjournal.ir

e-ISSN:2717-1795

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Analyzing the Role of Political Pressures from Parliament Members on Government Appointment Processes: A Legal Examination and Its Impact on Good Governance and Administrative Transparency

Sadegh Barani*¹,

Received:

14 Feb 2025

Revised:

15 Mar 2025

Accepted:

18 Mar 2025

Available Online:

21 Mar 2025

Keywords:

Political Pressure,
Government
Appointments,
Administrative
Transparency,
Good Governance,
Administrative
Corruption.

Abstract

Background and Aim: Good governance and administrative transparency constitute fundamental pillars of sustainable development. This study examines the impact of political pressures from parliamentary representatives on governmental appointment processes and their consequences on administrative systems. The primary research objective is to conduct a legal analysis of these interferences and propose solutions to strengthen meritocracy and reduce administrative corruption.

Materials and Methods: This descriptive-analytical study employed library research, legal documents, and interviews with 15 administrative law experts, and analysis of field data. The statistical population included 50 governmental appointment cases from 2021-2023 and surveys of 150 government employees. Data analysis was performed using SPSS version 26.

Ethical Considerations All ethical principles have been followed in writing this article.

Findings: The findings reveal that 68% of examined appointments were influenced by political pressures. Institutions with politically-influenced appointments showed 3 times higher rates of administrative corruption. 74% of employees believe promotions are based on connections rather than merit. Political interference caused a 35% increase in specialist employee turnover. Only 5% of complaints about illegal appointments were resolved.

Conclusion: The findings reveal that political pressures exerted by parliament members constitute a significant threat to good governance. This study proposes several measures, including the establishment of an independent appointments commission, the implementation of a system to ensure transparency in recording appointments, and prompt criminalization of unlawful interventions by parliament members. Furthermore, the study underscores the necessity of strengthening the oversight mechanisms of the Administrative Justice Court.

1* PhD Researcher, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

Email: sadegh.barani@iaau.ir

Phone: +980000000000

Please Cite This Article As: Barani, S (2025). "Analyzing the Role of Political Pressures from Parliament Members on Government Appointment Processes: A Legal Examination and Its Impact on Good Governance and Administrative Transparency". *Interdisciplinary Legal Research*, 6 (1): 67-75.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0)

بررسی نقش فشارهای سیاسی نمایندگان مجلس بر فرآیندهای انتصابات دولتی؛ تحلیل حقوقی و پیامدهای آن بر حکمرانی خوب و شفافیت اداری

صادق بارانی*

۱. پژوهشگر مقطع دکتری، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

Email: sadegh.barani@iau.ir

دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۵ ویرایش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۵ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۸ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۰۱

چکیده

زمینه و هدف: حکمرانی خوب و شفافیت اداری از ارکان اساسی توسعه پایدار محسوب می‌شوند. این پژوهش به بررسی تأثیر فشارهای سیاسی نمایندگان مجلس بر فرآیند انتصابات دولتی و پیامدهای آن بر نظام اداری می‌پردازد. هدف اصلی تحقیق، تحلیل حقوقی این مداخلات و ارائه راهکارهایی برای تقویت شایسته‌سالاری و کاهش فساد اداری است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، اسناد حقوقی، مصاحبه با ۱۵ کارشناس حقوق اداری و تحلیل داده‌های میدانی انجام شده است. جامعه آماری شامل ۵۰ پرونده انتصابات دولتی در سال‌های ۱۴۰۰-۱۴۰۲ و نظرسنجی از ۱۵۰ کارمند دولتی بوده است. تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ انجام شده است.

ملاحظات اخلاقی: تمامی اصول اخلاقی در نگارش این مقاله رعایت شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد ۶۸٪ از انتصابات بررسی شده تحت تأثیر فشارهای سیاسی بوده‌اند و همچنین، دستگاه‌های با انتصابات سیاسی سه برابر بیشتر موارد فساد اداری داشته‌اند. ۷۴٪ کارمندان معتقدند ارتقاء بیشتر مبتنی بر روابط است تا شایستگی و مداخلات سیاسی باعث افزایش ۳۵ درصدی نرخ ترک خدمت نیروهای متخصص شده است. تنها ۵٪ از شکایات مربوط به انتصابات غیرقانونی به نتیجه رسیده‌اند.

نتیجه‌گیری: فشارهای سیاسی نمایندگان مجلس تهدیدی جدی برای حکمرانی خوب است. این پژوهش پیشنهاد می‌کند: ایجاد کمیسیون مستقل انتصابات ایجاد شود و سامانه‌ای برای شفافیت در ثبت انتصابات مهیا شود و علاوه بر نظارت، نسبت به جرم‌انگاری مداخلات غیرقانونی نمایندگان مجلس اقدام فوری شود و البته سازوکارهای نظارتی دیوان عدالت اداری باید تقویت شوند.

کلمات کلیدی: فشار سیاسی، انتصابات دولتی، شفافیت اداری، حکمرانی خوب، فساد اداری.

مقدمه

حکمرانی خوب^۱ به عنوان یکی از کلیدی ترین مؤلفه های توسعه پایدار، همواره مورد تأکید نهادهای بین المللی و نظام های حقوقی داخلی کشورها بوده است. شفافیت^۲، پاسخگویی^۳، مشارکت پذیری^۴ و شایسته سالاری^۵ از ارکان اساسی حکمرانی خوب محسوب می شوند. که در غیاب هر یک از آنها، کارآمدی نظام اداری و سیاسی با چالش های جدی مواجه خواهد شد. در این میان، فرآیند انتصابات دولتی به عنوان یکی از مهم ترین مکانیسم های تأثیرگذار بر کیفیت حکمرانی، همواره در معرض فشارهای سیاسی و جناحی قرار داشته است. در نظام های پارلمانی و نیمه پارلمانی مانند ایران، نمایندگان مجلس به دلیل برخورداری از جایگاه قانونی و نفوذ سیاسی، گاه از ابزارهای خود برای تأثیرگذاری بر انتصابات مدیران ارشد و میانی استفاده می کنند. این مداخلات، که گاهی در قالب توصیه، لابی گری و حتی فشار مستقیم اعمال می شود، نه تنها اصول حقوقی حاکم بر انتصابات را نقض می کند، بلکه پیامدهای منفی گسترده ای بر شفافیت اداری و کارآمدی نظام حکمرانی بر جای می گذارد. در ایران، باوجود تأکید صریح قانون اساسی و قوانین عادی بر لزوم شایسته سالاری در انتصابات (اصل ۱۴۰ قانون اساسی و ماده ۵۷ قانون مدیریت خدمات کشوری)، شواهد متعددی حاکی از تأثیرپذیری فرآیند گزینش مدیران از ملاحظات سیاسی و جناحی است. این مسأله به ویژه در انتصابات استانداران، روسای دانشگاه ها، مدیران کل وزارتخانه ها و سایر مناصب حساس دولتی مشهود است. از منظر حقوقی، این پدیده می تواند مصداق نقض «اصل برابری فرصت ها»^۶، تضعیف حاکمیت قانون^۷ و حتی تخلف اداری محسوب شود. با این حال، به دلیل ضعف مکانیسم های نظارتی و فقدان ضمانت های اجرایی قوی، این گونه مداخلات در بسیاری از موارد بدون پاسخگویی باقی می ماند. از سوی دیگر، تأثیرات چنین فشارهایی تنها به حوزه حقوق اداری محدود نمی شود، بلکه کارآمدی نظام حکمرانی را نیز تحت تأثیر قرار می دهد. مطالعات نشان می دهد که انتصابات غیرشفاف و مبتنی بر روابط

سیاسی، به کاهش کیفیت خدمات عمومی، افزایش فساد اداری و بی اعتمادی شهروندان به نهادهای حکومتی منجر می شود. برای مثال، گزارش های سازمان شفافیت بین الملل (2021 Transparency International) حاکی از آن است که در کشورهایی که انتصابات دولتی تحت تأثیر فشارهای سیاسی قرار دارد، شاخص های فساد اداری به طور معناداری بالاتر است. این مسأله در بلندمدت می تواند به تضعیف مشروعیت نظام سیاسی و کاهش سرمایه اجتماعی بینجامد.

با توجه به این مسائل، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش های کلیدی است: ۱- دلایل و زمینه های اعمال فشارهای سیاسی نمایندگان مجلس بر انتصابات دولتی چیست؟ ۲- این فشارها چگونه فرآیندهای قانونی انتصابات را تحت تأثیر قرار می دهند؟ ۳- آثار چنین مداخلاتی بر حکمرانی خوب و شفافیت اداری چیست؟ ۴- راهکارهای حقوقی و سیاستی برای کاهش این چالش ها کدامند؟ برای پاسخ به این پرسش ها، پژوهش حاضر با بهره گیری از روش توصیفی-تحلیلی و با استناد به منابع کتابخانه ای، اسناد حقوقی و مصاحبه های کارشناسی، به بررسی ابعاد مختلف این موضوع می پردازد. در بخش های بعدی، ابتدا مبانی نظری حکمرانی خوب و شفافیت اداری مورد بحث قرار می گیرد، سپس چارچوب حقوقی انتصابات در ایران تحلیل می شود. در ادامه، مصادیق فشارهای سیاسی نمایندگان مجلس بر انتصابات و پیامدهای آن بررسی شده و در نهایت، راهکارهای عملی برای مقابله با این پدیده ارائه خواهد شد.

۲- تبیین مفاهیم

حکمرانی خوب، مفهومی است که از دهه ۱۹۹۰ توسط نهادهای بین المللی مانند بانک جهانی و برنامه پیشرفت و توسعه ملل متحد یا برنامه عمران ملل متحد^۸ مورد توجه قرار گرفت. براساس تعریف بانک جهانی (۱۹۹۲)، حکمرانی خوب شامل شش شاخص اصلی است: پاسخگویی، مشارکت،

^۵- Meritocracy

^۶- The Principle of equal Opportunities

^۷- Rule of Law

^۸- United Nations Development Programme(UNDP)

^۱- Good Governance

^۲- Transparency

^۳- Accountability

^۴- Participation

از سوی نمایندگان مجلس وجود داشته است. (نوروزی، ۱۴۰۱: ۵۰)

بررسی نظام‌های حقوقی دیگر کشورها می‌دهد که کشورهای پیشرفته با ایجاد نهادهای مستقل انتصابات و قوانین شفاف، تا حد زیادی از مداخلات سیاسی جلوگیری کرده‌اند. به‌طورمثال سیستم مریٹ^۴ در آمریکا پس از تصویب قانون پندلتون (۱۸۸۳)، استخدام و انتصابات در دستگاه‌های دولتی باید براساس آزمون و شایستگی باشد و نمایندگان کنگره حق مداخله ندارند. یا در آلمان (اصل حاکمیت اداری برقرار است و براساس ماده ۳۳ قانون اساسی آلمان، انتصابات دولتی باید مبتنی بر تخصص و کارآمدی باشد و احزاب سیاسی مجاز به اعمال نفوذ نیستند. در کشور سنگاپور که سیستم شفافیت مطلق حاکم است و تمام انتصابات دولتی در سامانه‌های عمومی ثبت می‌شود و هرگونه ارتباط میان سیاستمداران و انتصابات قابل ردیابی است. (World Bank, 2020).

در فقه اسلامی نیز به حرمت اعمال نفوذ غیرعادلانه تأکید شده است و در همین خصوص آیه ۵۸ سوره نساء می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا؛ خداوند به شما فرمان می‌دهد که امانت‌ها را به صاحبانشان بسپارید». یا در روایتی از امام علی (ع) در نهج البلاغه می‌فرماید: «هرگاه مسؤولیتی را به فرد نالایق بسپاری، مانند این است که به خدا و پیامبر خیانت کرده‌ای». شهید بهشتی نیز در سخنرانی‌های مجلس خبرگان قانون اساسی تصریح کردند که: «مداخله غیرقانونی در انتصابات، خیانت به نظام اسلامی است».

۳- پیشنهاد موضوع تحقیق

۳-۱- مطالعات داخلی

در مطالعات حقوقی می‌توان به مطالعه زارعی و رضوانی (۱۴۰۰) با عنوان «تحلیل حقوقی مداخلات غیرقانونی در انتصابات دولتی» که در فصلنامه حقوق عمومی دانشگاه تهران منتشر شد، اشاره کرد که نشان داد که ۳۸ درصد از انتصابات کلان دولتی در سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹ با نقض ماده ۵۷ قانون

شفافیت، حاکمیت قانون، کارآمدی^۱ و عدالت^۲. در این چارچوب، شفافیت اداری به معنای دسترسی آزادانه شهروندان به اطلاعات، فرآیندهای تصمیم‌گیری روشن و عدم تأثیرپذیری انتصابات از روابط شخصی یا سیاسی است (Kaufmann & Kraay, 2008).

مطالعات تجربی نشان می‌دهد که بین شفافیت در انتصابات دولتی و سطح فساد اداری رابطه معکوس وجود دارد. به‌عنوان مثال، گزارش شاخص فساد جهانی^۳ در سال ۲۰۲۳ تأیید می‌کند که کشورهایی که سیستم انتصابات آنها مبتنی بر شایسته‌سالاری و عینیت است، امتیاز بالاتری در شاخص‌های حکمرانی خوب کسب می‌کنند (Transparency International, 2023).

در نظام حقوقی ایران، قانون اساسی و قوانین عادی به صراحت هرگونه مداخله غیرقانونی در انتصابات را ممنوع کرده‌اند: اصل ۱۴۰ قانون اساسی بیان داشته: «وزرا، معاونان رئیس‌جمهور و سایر مقامات کشوری نمی‌توانند اعمال نفوذ در انتصابات و امور اداری کنند» و همچنین، ماده ۵۷ قانون مدیریت خدمات کشوری (۱۳۸۶) بیان داشته: «انتصابات باید براساس ضوابط شایستگی، تخصص و تجربه انجام شود و هرگونه اعمال نفوذ یا فشار سیاسی ممنوع است». همچنین مواد یک و دو قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی مصوب ۱۳۱۵ نیز بیان داشته: «هر کس به دعوی اعتبارات و نفوذی که در نزد مستخدمین دولتی یا شهرداری یا کشوری یا مأمورین به خدمات عمومی ... فایده، وعده یا تعهدی از او بگیرد برای خود یا دیگری» جرم محسوب شده و قابل مجازات است. با این حال، در عمل، فشارهای غیررسمی نمایندگان مجلس از طریق مکانیسم‌هایی مانند: توصیه نامه‌های کتبی و شفاهی به وزیران و روسای دستگاه‌ها، استفاده از ابزارهای نظارتی مجلس (مانند استیضاح) به‌عنوان اهرم فشار، لابی‌گری جناحی در فرآیند گزینش مدیران، موجب نقض این اصول شده است. پژوهش محققان دانشگاه تهران در سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که در چهل درصد از انتصابات کلان دولتی، حداقل یک نامه توصیه

^۳- Corruption Perceptions Index (CPI)

^۴- Merit System

^۱- Efficiency

^۲- Equity

در مطالعات تجربی، تحقیق (World Bank (2023) گزارش «Bureaucratic Appointments in MENA Region» نشان داد در کشورهای منطقه خاورمیانه، ایران پس از لبنان بیشترین میزان مداخلات سیاسی در انتصابات را دارد. یا مطالعه (Meyer-Sahling (2022 با تحلیل داده‌های ۱۵ ساله از کشورهای اروپای شرقی، اثبات کرد که اصلاحات اداری باعث کاهش ۴۰ درصدی مداخلات سیاسی شده است. همچنین همان‌طور که پورحسین (۱۳۹۹:۸۹) تأکید کرده است، مداخلات سیاسی در انتصابات نه تنها نقض قانون است، بلکه از منظر فقه اسلامی نیز حرام محسوب می‌شود. این موضوع در مطالعه تطبیقی (Peters & Pierre (2022:45 نیز مورد تأیید قرار گرفته است.

باوجود مطالعات ارزشمند فوق، پژوهش حاضر از سه جهت نوآوری دارد: ۱. تمرکز خاص بر نقش نمایندگان مجلس (نه کلیت فشارهای سیاسی) ۲. تحلیل همزمان ابعاد حقوقی و مدیریتی مسأله ۳. ارائه راهکارهای بومی متناسب با نظام حقوقی ایران. این پیشینه نشان می‌دهد اگرچه مطالعات پراکنده‌ای درباره موضوع وجود دارد، اما پژوهش حاضر با رویکرد جامع‌تر و تحلیل همزمان ابعاد حقوقی و مدیریتی، می‌تواند به غنای ادبیات موضوع کمک کند.

۴- روش تحقیق

این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با هدف بررسی تأثیر فشارهای سیاسی نمایندگان مجلس بر فرآیند انتصابات دولتی انجام شده است. در بخش توصیفی، با استفاده از روش کتابخانه‌ای، اسناد حقوقی مرتبط شامل قوانین، آیین‌نامه‌ها، آرای دیوان عدالت اداری و گزارش‌های نهادهای نظارتی (مانند سازمان بازرسی کل کشور و مرکز پژوهش‌های مجلس) مورد تحلیل محتوای کیفی قرار گرفته‌اند. در بخش تحلیلی، با بهره‌گیری از روش میدانی، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۵ کارشناس حقوق اداری و پرسشنامه‌های تکمیل‌شده توسط ۱۵۰ کارمند دولتی، با استفاده از نرم‌افزار SPSS (نسخه ۲۶) مورد پردازش آماری قرار گرفته‌اند. جامعه آماری شامل ۵۰ پرونده انتصابات دولتی در بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۴۰۰

مدیریت خدمات کشوری همراه بوده است. این پژوهش براساس تحلیل ۱۵۰ رأی دیوان عدالت اداری انجام شده است. و یا در تحقیق نجفی (۱۳۹۹) تحت عنوان "حکمرانی خوب و چالش‌های آن در نظام اداری ایران" ثابت کرد بین شاخص شفافیت انتصابات و میزان فساد اداری رابطه معکوس معناداری (۷۲- درصد) وجود دارد. این مطالعه با روش پیمایشی بر روی ۴۰۰ مدیر دولتی انجام شد.

در مطالعات مدیریتی، می‌توان به پژوهش گروه تحقیقاتی مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۴۰۱) با بررسی ۲۱۰ پرونده انتصابات در ۵ وزارتخانه، گزارش کرد در ۴۳ درصد موارد، نامه‌های توصیه‌ای نمایندگان مجلس نقش تعیین‌کننده داشته است (گزارش شماره ۱۸۷۶۵، ص ۱۲). یا مطالعه معتمدی و همکاران (۱۴۰۲) با عنوان "تأثیر پارتنری‌بازی بر عملکرد سازمانی" که در نشریه مدیریت دولتی دانشگاه تهران چاپ شد، نشان داد دستگاه‌های با انتصابات سیاسی ۲،۸ برابر بیشتر از سایر دستگاه‌ها پرونده فساد مالی داشته‌اند.

۳-۲- مطالعات خارجی

در مطالعات نظری، پژوهش (Rothstein & Teorell (2022 در مقاله، «The Quality of Government» که در Journal of Public Administration منتشر شد، چارچوب نظری محکمی برای تحلیل رابطه بین مداخلات سیاسی و کیفیت حکمرانی ارائه کرده است. این مطالعه براساس داده‌های ۱۲۵ کشور انجام شده است. همچنین، مطالعه دالستوم^۱ و همکاران ثابت کرد در کشورهایی که نهادهای مستقل نظارتی وجود دارد، میزان مداخلات سیاسی ۶۰ درصد کمتر است. براساس دیدگاه گریندل (Grindle, 2021:123)، سیاست‌زدگی در انتصابات دولتی مهم‌ترین مانع تحقق حکمرانی خوب محسوب می‌شود. این یافته با نتایج مطالعه امامی و آشوری (۱۴۰۱:۵۷) در نظام اداری ایران که نشان می‌دهد ۴۰ درصد انتصابات تحت تأثیر ملاحظات سیاسی است، همسو می‌باشد.

^۱ - Dahlström

۱۴۰۲ بوده که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. برای افزایش اعتبار پژوهش، از روایی محتوایی پرسشنامه‌ها با تأیید ۴ استاد دانشگاه و پایایی آن‌ها با ضریب آلفای کرونباخ ۰.۸۹ اطمینان حاصل شده است. همچنین، برای رعایت اخلاق پژوهش، محرمانگی اطلاعات پاسخ‌دهندگان و رضایت آگاهانه آن‌ها مورد توجه قرار گرفته است. این روش‌شناسی ترکیبی (کیفی-کمی) امکان تحلیل جامع‌تری از ابعاد مختلف موضوع را فراهم کرده است.

بحث و نظر

۱- تحلیل حقوقی فشارهای سیاسی بر انتصابات دولتی

بررسی اسناد و قوانین نشان می‌دهد که مداخله نمایندگان مجلس در انتصابات، نقض صریح قوانین جاری کشور است، اما در عمل به دلایل ساختاری و نظارتی، این پدیده همچنان ادامه دارد:

۱-۱- نقض اصل ۱۴۰ قانون اساسی: در مصاحبه با ۱۰ حقوقدان دیوان عدالت اداری (۱۴۰۲)، ۸ نفر تأیید کردند که نامه‌های توصیه‌ای نمایندگان به وزیران، مصداق بارز "اعمال نفوذ غیرقانونی" است.

۱-۲- تخلف از ماده ۵۷ قانون مدیریت خدمات کشوری: بررسی ۵۰ پرونده انتصابات در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نشان داد که در ۳۴ مورد (۶۸ درصد)، فرد منتخب فاقد حداقل شرایط مندرج در آگهی استخدامی بوده است (گزارش سازمان امور اداری و استخدامی، ۱۴۰۲).

۱-۳- ضعف نظارت دیوان عدالت اداری: باوجود صلاحیت دیوان برای رسیدگی به تخلفات انتصابات، تنها ۵ درصد از شکایت‌های مربوط به انتصابات غیرقانونی به نتیجه رسیده‌اند (سالنامه آماری دیوان عدالت اداری، ۱۴۰۱).

۲- رابطه مداخلات سیاسی با فساد اداری

مطالعات میدانی این پژوهش، همبستگی مستقیم بین فشارهای سیاسی و فساد اداری را تأیید می‌کند:

۲-۱- افزایش فساد مالی: براساس داده‌های سازمان بازرسی کل کشور (۱۴۰۲)، دستگاه‌هایی که مدیران آن با توصیه سیاسی منصوب شده‌اند، به‌طور متوسط ۳ برابر بیشتر از سایر دستگاه‌ها پرونده فساد داشته‌اند. مثال عینی: در یک مورد، استاندار منتخب با فشار نماینده مجلس، ۶ ماه پس از انتصاب به دلیل اختلاس ۲۰۰ میلیارد تومانی برکنار شد.

۲-۲- رانت‌خواری و پارتی بازی: نظرسنجی از ۱۵۰ کارمند دولتی نشان داد: ۷۴ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند: «ارتقای شغلی در دستگاه‌های دولتی بیشتر به روابط سیاسی بستگی دارد تا شایستگی». ۶۲ درصد اعلام کردند "در صورت اعتراض به انتصابات غیرمنصفانه، با تهدید یا اخراج مواجه می‌شوند».

۲-۳- تأثیر مداخلات بر بی‌انگیزگی جوانان و تضعیف شایسته‌سالاری که نتیجه آن پیامدهای مخرب اجتماعی به شرح زیر می‌باشد:

۲-۳-۱- فرار مغزها: براساس پژوهش مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی (۱۴۰۱)، ۴۰ درصد از فارغ‌التحصیلان ممتاز دانشگاه‌های دولتی، دلیل اصلی مهاجرت خود را «نبود فرصت‌های شغلی عادلانه» ذکر کرده‌اند.

۲-۳-۲- کاهش بهره‌وری نیروی کار: مصاحبه با ۱۰ مدیر میانی (در دستگاه‌هایی که انتصابات سیاسی داشته‌اند) نشان داد: کارمندان بااستعداد به دلیل ناامیدی از ارتقاء، انگیزه خود را از دست می‌دهند. این موضوع مورد تأکید ۸۵ درصد این مدیران قرار گرفت.

۳- تناقض با منویات رهبری و اصول نظام اسلامی

رهبر معظم انقلاب بارها بر لزوم پرهیز از مداخلات سیاسی تأکید کرده‌اند: «نماینده مجلس باید به قانون احترام بگذارد. دخالت در امور اجرایی خلاف شرع و قانون است.»^۱ یا «اگر به جای شایسته‌سالاری، رابطه‌سالاری حاکم شود، این خیانت به مردم است.»^۲ با این حال، پژوهش حاضر نشان می‌دهد: در ۶۰ درصد

^۲- بیانات ۱۳۹۹/۱/۲۰

^۱- بیانات مورخ ۱۴۰۱/۰۵/۱۲

است. تجارب بین‌المللی (مانند سیستم Merit-Based آمریکا یا مدل شفافیت سنگاپور) نشان می‌دهد که تنها با مکانیزه کردن فرآیند انتصابات و حذف فضاهای تصمیم‌گیری غیررسمی می‌توان به حکمرانی خوب دست یافت. اگر نظام اداری ایران خواهان تحقق «دولت کارآمد» مورد تأکید مقام رهبری است، چاره‌ای جز مقابله قاطع با این پدیده ندارد.

برای خروج از این چالش ساختاری، پیشنهادهای زیر مبتنی بر یافته‌های این پژوهش ارائه می‌شود:

۱- اصلاحات حقوقی

۱-۱- تدوین قانون «شفافیت انتصابات دولتی» با الزام ثبت تمام مراحل گزینش در سامانه‌ای عمومی و قابل رصد.

۱-۲- اصلاح قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی مصوب ۱۳۱۵ به‌منظور تشدید مجازات مداخله‌کنندگان (نمایندگان، وزیران و کارکنان دولتی).

۲- تقویت نهادهای نظارتی

۲-۱- ایجاد «کمیسیون مستقل انتصابات»^۴ تحت نظارت قوه قضائیه با اختیار ابطال انتصابات غیرقانونی.

۲-۲- تحول در دیوان عدالت اداری با ایجاد شعبه تخصصی رسیدگی به تخلفات انتصابات.

۳- راهکارهای فرهنگی-اجتماعی

۳-۱- احیای گفتمان شایسته‌سالاری در رسانه‌ها با تمرکز بر تبیین هزینه‌های مداخلات سیاسی.

۳-۲- تشکیل پرونده عملکرد عمومی برای نمایندگان مجلس که در انتصابات مداخله می‌کنند.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت

از موارد بررسی شده، نمایندگان مستنداً از توصیه‌نامه‌هایی استفاده کرده‌اند که مستقیماً با این توصیه‌ها در تضاد است.^۱

نتیجه‌گیری

این پژوهش با بررسی نظام‌مند تأثیر فشارهای سیاسی نمایندگان مجلس بر فرآیند انتصابات دولتی، به نتایج هشداردهنده‌ای دست یافته است که هم از منظر حقوقی و هم از دیدگاه حکمرانی خوب حائز اهمیت است. یافته‌ها نشان می‌دهد که مداخلات سیاسی در انتصابات دولتی، نه تنها یک تخلف سازمان یافته علیه حاکمیت قانون محسوب می‌شود، بلکه به‌صورت سیستماتیک باعث تضعیف کارآمدی نظام اداری، افزایش فساد، کاهش سرمایه اجتماعی و انحراف از اهداف کلان نظام اسلامی شده است. از منظر نظری، این پدیده را می‌توان مصداق بارز «شکست دولت»^۲ دانست، جایی که بازیگران سیاسی به جای بهینه‌سازی منافع عمومی، به دنبال حداکثرسازی منافع جناحی و شخصی هستند. از سوی دیگر، نتایج این پژوهش تناقض آشکار بین سخنان تأکیدگونه مقام معظم رهبری درباره پرهیز از مداخلات غیرقانونی و عملکرد عملی برخی نمایندگان مجلس را برجسته می‌سازد. این تناقض زمانی خطرناک‌تر می‌شود که بدانیم طبق نظریه «اعتماد سیاسی»^۳، چنین رفتارهایی به‌صورت مستقیم بر مشروعیت نظام سیاسی تأثیر منفی می‌گذارد. پژوهش‌های تطبیقی نیز نشان می‌دهد که در کشورهایی که نهادهای نظارتی مستقل (مانند دیوان عالی اداری در فرانسه یا کمیسیون مستقل انتصابات در مالزی) بر فرآیند انتصابات نظارت می‌کنند، شاخص‌های حکمرانی خوب به‌طور معناداری بهبود یافته‌اند. در مجموع، این پژوهش ثابت می‌کند که مداخله نمایندگان مجلس در انتصابات دولتی یک تهدید چندبعدی است که هم حاکمیت قانون را نقض می‌کند، هم بهره‌وری ملی را کاهش می‌دهد و هم اعتماد عمومی را تخریب می‌نماید. حل این معضل نیازمند عزمی سه‌جانبه از سوی قوه مقننه (اصلاح قوانین)، قوه قضائیه (نظارت قوی) و بدنه دولت (اجرای شفاف)

^۴. پیشنهاد ایجاد کمیسیون مستقل انتصابات که در این پژوهش ارائه شد، مبتنی بر تجربه موفق Peters & Pierre (2022) در کشورهای اسکاندیناوی است. همچنین سلیمانی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهش خود نشان داده‌اند که چنین نهادهایی می‌توانند ۴۰٪ از مداخلات سیاسی بکاهند (ص ۶۲).

^۱- یک نماینده مجلس در مصاحبه محرمانه به پژوهشگر اعتراف کرد: «متأسفانه گاهی مجبوریم برای حفظ حمایت حامیان سیاسی‌مان، در انتصابات دخالت کنیم.»

^۲- Government Failure

^۳- Political Trust

- رضایی، م. و نوروزی، ع. (۱۴۰۱). «تحلیل حقوقی مداخلات سیاسی در انتصابات دولتی». *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران*، ۵۲ (۳): ۱۲۵-۱۵۰.

- زارعی، محمدجواد (۱۳۹۸). *حقوق اداری و شفافیت در ایران*. تهران: نشر خرسندی.

- سازمان بازرسی کل کشور (۱۴۰۲). *گزارش سالانه فساد اداری در دستگاه‌های اجرایی*. تهران: نشر بازرسی.

- سلیمانی، زهرا و همکاران (۱۴۰۲). «تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای پارتی‌بازی در نظام اداری». *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۲۴ (۱): ۴۵-۶۷.

- علیزاده، حسن و همکاران (۱۴۰۰). «تأثیر فشارهای سیاسی بر انتصابات دولتی». *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*.

- مرکز آمار ایران (۱۴۰۲). *پیمایش ملی رضایت شغلی کارکنان دولت*. تهران: مرکز آمار ایران.

ب. منابع انگلیسی

- Charron, N. et al (2023). «Political Interference in Public Administration: A Cross-National Analysis». *Governance: An International Journal*, 36(2): 345-367.

- Dahlström, C. (2020). «The Merit of Meritocratization: Politics, Bureaucracy, and the Institutional Deterrents of Corruption». *Political Research Quarterly*, 73(3): 560-575.

- Grindle, M. S. (2021). *Public Administration in the Age of Populism: Challenges and Responses*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Kaufmann, D. و Kraay, A. (2022). «Governance Indicators: Where Are We, Where Should We Be Going?». *World Bank Research Observer*, 37(1): 1-30.

گردید. همچنین، حفظ محرمانگی اطلاعات پاسخگویان و کسب رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها و با اجتناب از هرگونه جانبداری در تحلیل داده‌ها تحقیق انجام شده است.

تعارض منافع: در این مقاله هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله مشترکاً توسط نویسندگان صورت گرفته است ارائه ایده و طرح اولیه، جستجو و مطالعه منابع و نگارش اولیه و نهایی مقاله براساس شیوه نگارش مقالات حقوقی، انجام مصاحبه و بازنگری نهایی مقاله توسط نویسنده انجام شده است.

تشکر و قدردانی: از کلیه کسانی که در معرفی منابع و تهیه این مقاله ما را یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌نماییم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش فاقد تأمین کننده مالی بوده است.

منابع و مأخذ:

الف. منابع فارسی

- امامی، محمد و آشوری، محمد (۱۴۰۱). *حقوق اداری و حکمرانی خوب در ایران*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- پورحسین، مهدی (۱۳۹۹). *فساد سیستماتیک در نظام اداری: علل و راهکارها*. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

- حسینی، س. (۱۴۰۰). «فساد اداری و نقش فشارهای سیاسی در انتصابات مدیریتی». *مجله پژوهش‌های حقوقی*، ۲۱ (۲): ۸۹-۱۱۰.

- دیوان عدالت اداری (۱۴۰۱). *آمار پرونده‌های تخلفات انتصابی*. تهران: دبیرخانه دیوان.

- رحیمی، حسن و فلاحی، علی (۱۴۰۰). «بررسی تأثیر شبکه‌های سیاسی بر انتصابات مدیریتی در وزارتخانه‌های ایران». *فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه علامه*، ۱۱۳ (۲): ۷۸-۱۰۱.

- Rothstein, B. (2021). «Political Corruption and Social Trust: An Experimental Approach». *American Political Science Review* '115(3): 824-845.
- Transparency International (2023). *Corruption Perceptions Index 2023*. Berlin: TI Press.
- World Bank (2022). *Worldwide Governance Indicators (WGI)*. W D.C: World Bank Group.
- Meyer-Sahling, J. (2021). «Civil Service Reform in Post-Communist Europe: The Bumpy Road to Depoliticization». *Journal of Public Administration Research and Theory* '31(2): 345-362.
- Meyer-Sahling, J. H. et al (2022). «The Determinants of De-politicization in Public Sector Reform». *Public Administration Review* '82(4): 589-604.
- Peters, B. G. و Pierre, J. (2022). *The Politics of Bureaucratic Appointments*. London: Routledge.